

= *Katica Krešić*

Filozofski fakultet Sveučilišta u Mostaru

katica.kresic@tel.net.ba

UDK 811.163.42(497.6)

811.163.42'26'27(497.6)

Prethodno priopćenje

HRVATSKA JEZIČNA PRAKSA U BiH

Sažetak

U radu se daje kratak osvrt na stanje i položaj hrvatskoga jezika u BiH u poratnome razdoblju, komentiraju se različiti pogledi o njegovoj budućnosti i predlažu institucionalne aktivnosti za poboljšanje jezične kulture pri čemu se naglašava supostojanje i uvažavanje jezičnih razlika. Analizi hrvatske jezične prakse doprinose i rezultati ankete provedene na uzorku od sto dva ispitanika, studenta Filozofskoga fakulteta u Mostaru. Cilj je rada ustanoviti u kojoj se mjeri procjene ispitanika podudaraju s navedenim stavovima o položaju, uporabi i budućnosti hrvatskoga jezika u BiH, što su uzroci takvu stanju i kako ga poboljšati.

Ključne riječi: hrvatski jezik, BiH, javno sporazumijevanje, jezična kultura

CROATIAN LINGUISTIC PRACTICE IN BH

Abstract

The paper aims at presenting shortly the situation and the state in which Croatian language in BH is in the aftermath. Various views about its future are discussed; institutional activities for a better language culture are suggested while emphasising coexistence and taking into consideration linguistic differences. The analysis of the Croatian linguistic practice is strengthened by the results of a survey that covered a sample of 102 subjects, students of the Faculty of Humanities and Social Sciences in Mostar. The aim of the paper is to check the equivalence of the subject's opinions and the above mentioned attitudes about the state, usage and future of Croatian language in BH, to see what the reasons for such a state are and how to improve it.

Key-words: Croatian language, BH, public communication, language culture

Uvod

Jezik je jedna od temeljnih nacionalnih vrijednosti i bitna je sastavnica nacionalnoga identiteta. Čuvanjem svoga jezika svaka zajednica doprinosi vlastitoj jezičnoj kulturi, čuvanju kulturnoga nasljeđa, ali i kulturi širega prostora kojemu pripada ili je s njim u dodiru. Bilo kakvi i na bilo kojoj razini provedeni integracijski procesi ne bi smjeli zatirati nacionalne, tradicijske, vjerske, jezične i druge posebnosti.

Kroz sva područja javnoga sporazumijevanja u jednoj zajednici odčitavaju se položaj njezina službenoga jezika (ili jezika), stanje opće jezične kulture, ali i aktualna jezična politika.

Rasprave o jezicima u BiH u poratnome vremenu najčešće su se svodile na analizu njihova disjunktivnoga odnosa, zakonskih nedorečenosti, polemiziralo se o nazivu jezika/jezika i jezičnome statusu, o jednome ili više standarda i sl. Opravdano su interesi bili usmjereni na vanjske čimbenike – zakon, primjenu zakona, jezičnu praksu, jezik u nastavi – a manje na one unutarnje kao što su jezična norma, stilski dotjeranost, jezična kultura i sl., što je svakako zbog izvanjezičnih okolnosti zahtijevalo upravo takav slijed. Činjenica da je jezična situacija u BiH vrlo kompleksna i jedinstvena, postala je stereotip, ali

to ne opravdava sporost u rješavanju jezičnih problema, zanemarivanje jezične kulture i analize jezične prakse.

Cilj je ovoga rada ukazati na neke pojave u hrvatskoj jezičnoj praksi u poratnoj BiH na temelju primjera iz onodobnoga pisanog i govornog izražavanja i utvrditi u kojoj se mjeri procjene ispitanika provedene ankete (102 studenta hrvatskoga jezika Filozofskoga fakulteta u Mostaru i dislociranoga studija u Orašju) podudaraju s navedenim stavovima o položaju, javnoj uporabi i budućnosti hrvatskoga jezika u BiH.

1. Hrvatska jezična praksa u BiH

Poznata je činjenica da je bosanskohercegovačka jezična politika od sedamdesetih do devedesetih godina 20. st. bila usmjerena na učvršćivanje tzv. *bosanskohercegovačkog književnojezičkog izraza*.

Poratna hrvatska jezična praksa u BiH upravljala se prema jezičnome stanju osamostaljene Republike Hrvatske. Promjene u hrvatskome jeziku u BiH početkom 90-ih bile su najizražajnije u leksiku, zatim u tvorbi riječi, prozodiji i u redu riječi. U leksiku su se pojavile oživljenice i to najprije u općem leksiku, u vojnome nazivlju i nazivlju drugih struka. Bila je zamjetna i „preorijentacija od internacionalizama prema hrvatskim istovrijednicama“¹ kao i u Republici Hrvatskoj.

U ratnom i poslijeratnom vremenu val čišćenja *bosanskohercegovačkog književnojezičkog izraza* (najprije u razgovornome jeziku, zatim u medijima i u bilo kojem obliku pisanoga i usmenoga izražavanja, u svim područjima javnoga i društvenoga života) bio je tako jak da je izbacivao brojne hrvatske riječi samo zato što je njihova prijeratna uporabna čestota bila izražena, prevladavajuća (*drug*, *drugarica*, *biljada*, *krstiti se*, *upotreba*, *upotrijebiti*, *izvještaj*, izvedenice na *-lac* i sl.). Jasno je da su krajnosti pri izboru jezičnih jedinica od izbacivanja dobrih hrvatskih riječi do unosa onih rijetkih, manje poznatih, ponekad i *novotvoreni- ca* skovanih prema nekom neobičnom modelu, bile preslika nesređene opće društvene situacije i ratnoga, poratnoga kaosa u BiH što je u jeziku poticano

¹ Vidi Marko SAMARDŽIJA, „Hrvatski standardni jezik u devedesetim godinama XX. stoljeća“, *Iz triju stoljeća hrvatskoga standardnog jezika*, Zagreb, 2004., str. 228.

i nedostatkom udžbenika i jezičnih priručnika, nepoznavanjem i nestručnim tumačenjem jezične norme.

Posebice je u govornoj realizaciji bilo prepoznatljivo oponašanje prilično udaljenih urbanih idioma u neobičnim naglasnim likovima, tvorbi riječi i oblika i sl. Budući da je riječ o primjerima koji nisu ni regionalna ni lokalna jezična obilježja, niti su mogli doći useljavanjem stanovništva, bili su lako uočljivi. Tako su se često u govorima ondašnje političke elite koja se javljala u elektroničkim medijima, kao i u govoru spikera, novinara i gostiju, pojavljivali naglasni likovi kao *subjekt, objekt, procès, program, projekt, integrirano, projektirano*. Kratkotrajna je bila i govorna uporaba futura II. za uobičajenu buduću radnju: *budem se javio, o tomu budemo govorili, budeš došla sutra*. Završno se *-u* pojavljivalo u zamjeničkim oblicima i D i L jd.: *o tomu, k tomu, po onomu*. Nije bila rijetkost nerazlikovanje značenja pojedinih sufiksa kao npr. *-ni* i *-ski* u tvorbi pridjeva i sl. Budući da su ti oblici bili dio govora onodobnih uglednika, a drukčiji od onih prijeratnih, doimali su se ispravnim i jedino prihvatljivim.

„Prečesto se naime i u području tzv. općeg leksika javljaju nove ili obnovljene riječi (neologizmi i/ili arhaizmi) koje su manje-više neobične u Hrvatskoj, a kamoli Hrvatima u Bosni i Hercegovini... Zato nije čudo što su danas među Hrvatima u BiH česte raznovrsne jezične nakaradnosti i nesnalaženja...“² Te nakaradnosti mogle su se uočiti u bh. javnim natpisima kao npr. *čevapnica* (čevabdžinica), *prodaja vin-a, dječije odjeljenje* (dječji odjel), *sobo-slikar* itd.

Zamjeralo se i „mehaničko preslikavanje jezika i cjelokupnoga jezično-obrazovnoga i medijskog sistema kakav je na snazi u Republici Hrvatskoj“³, što je bilo naročito izraženo u ratnim i poratnim godinama, ali situacija se u tome pogledu brzo bitno promijenila, posebice u obrazovanju.

Sredinom 90-ih u Hercegovini (osobito u Mostaru) kao primjer mjerodavna normativnoga priručnika, osobito lektorskoga, u uporabi je bio kratko, ali intenzivno, Brodnjakov *Razlikovni rječnik*, za koji je rečeno da „sadrži 80 % prihvatljivih procjena“⁴, a za neke se i ta „(pr)ocjena čini preblagom!“⁵. Iz toga su se razlikovnika u praksi često naglašavali oni primjeri koji su bili manje

² Ivo PRANJKOVIĆ, „Pravo izbora standardiziranog idioma“, *Stećak*, Sarajevo, br. 7. – 8., 1996., str. 46. – 47.

³ Ivan LOVRENOVIĆ, *Bosanski Hrvati: esej o agoniji jedne evropsko-orijentalne mikrokulture*, Zagreb, 2002., str. 39.

⁴ Usp. Stjepan BABIĆ, „Šire od naslova“, *Taj hrvatski*, Ante SELAK (ur.), Zagreb, 1992., str. 179.

⁵ M. SAMARDŽIJA, *n. dj.*, str. 227.

poznati u govornoj i pisanoj praksi i to često zato što nisu bili dio prijeratnog *bh. književnojezičkog izraza* koji je imao poseban odnos prema hrvatskome leksiku; doimali su se *hrvatskijim*. U tom je izboru bila dojmlija pojava ponuđenih istovrijednica za turcizme ili egzotizme (bez obzira na objašnjenja brojčanih simbola za etimološke odrednice), koji su česti u Bosni i Hercegovini.

U hrvatsku je jezičnu praksu u Bosni i Hercegovini sredinom 90-ih godina prošloga stoljeća ušlo mnogo obnovljenih riječi. Riječ je o velikome broju oživljenica, leksema koje nisu „skovani“ u ratnome vihoru kao izraz želje za razlikovanjem (iako je bilo i takvih), nego su kao izraz demokratičnosti i slobode jezičnoga izbora politički izopćene riječi u prošleme društvenom sustavu našle svoje mjesto u pisanoj i govornoj praksi nakon društveno-političkih i sociolingvističkih promjena na prostoru BiH. Međutim, i takav izbor traži odmjerenost.

Na primjeru leksika vjerskih publikacija *Dobri pastir* i *Kršni zavičaj* u razdoblju 1952. – 2005. Marija Musa uočava „...kako su brojni leksemi koji se u suvremenom hrvatskom smatraju oživljenicama očuvali kontinuitet u aktivnom leksiku svojih govornika (doduše u javnoj komunikaciji s ograničenom uporabom)“⁶.

Kad je hrvatski jezik u BiH, s ostalim službenim jezicima, postao ustavna činjenica,⁷ činilo se da će njegov status i primjena u praksi konačno naći svoje mjesto. Iako je jezična ravnopravnost na pravnoj i zakonskoj razini definirana, njezina je primjena neprestano izazivala polemike i ukazivala na neke nelogičnosti i probleme. O usklađenosti jezičnoga zakonodavstva i jezične prakse polemiziralo se na različitim razinama i u strukturama vlasti, u stručnim, manje stručnim i nestručnim krugovima, u BiH i izvan BiH.⁸ Hrvatska je jezična praksa otvorila probleme kao što su pitanje hrvatskoga jezika na

⁶ Marija MUSA, „Jezik vjerskih publikacija u BiH (*Kalendar Dobri pastir* i *Kršni zavičaj*)“, *Hum*, Mostar, br. 10., 2013., str. 124.

⁷ Članak 6 Ustava Federacije Bosne i Hercegovine glasi: 1) *Službeni jezici Federacije su bosanski jezik i hrvatski jezik. Službeno pismo je latinica.* 2) *Ostali jezici se mogu koristiti kao sredstva komunikacije i nastave.* 3) *Dodatni jezici mogu se odrediti kao službeni većinom glasova svakog doma Parlamenta Federacije, uključujući većinu glasova bošnjačkih delegata i većinu glasova hrvatskih delegata u Domu naroda.*

⁸ Vidi Mile MAMIĆ, „Usklađenost zakonodavstva i jezične prakse“, str. 194. – 197., i Šimun MUSA, „Povijesni pregled hrvatskog jezika u BiH“, str. 26. – 32., *Ustavno-pravni položaj Hrvata u Bosni i Hercegovini. Pravni status, jezik, mediji, obrazovanje, kultura. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa Neum, 27. i 28. listopada 2005.*, Neum, 2006.

državnoj televiziji, ravnopravnost navođenja naziva jezikā, jezik dokumenata, zakona, obrazaca; prijevodi pravnih dokumenata i zakona s drugih jezika na jezike koji su u službenoj uporabi u Bosni i Hercegovini i sl.

U nekim je sredinama (što će pokazati i odgovori ankete) primjetna pojava da malobrojni govornici svoj idiom oblikuju pod nekim latentnim pritiskom koji je rezultat straha zbog mogućnosti gubitka posla, statusa u zajednici i sl.

Na hrvatsku jezičnu praksu u BiH utječu i stavovi domaćih i svjetskih uglednika, intelektualaca o hrvatskome jeziku. Jezikoslovci, književnici iz BiH, Hrvatske i šire vide različite mogućnosti s obzirom na položaj i budućnost hrvatskoga jezika u BiH. Jedni pretpostavljaju uporabu hrvatskoga jezika u BiH kod vrlo maloga broja govornika ako se nepovoljan položaj jezika nastavi: „Ukoliko bude neravnopravan položaj hrvatskoga jezika u višejezičnoj državi, moglo bi doći do svođenja hrvatskoga na obiteljski, vjerski (djelomično) kulturni, dvojezični manjinski...”⁹

Spominjalo se stvaranje jedinstvenoga standarda „široke zajedničke norme”¹⁰. Pitanje je što bi se obuhvatilo tom širokom zajedničkom normom i bi li takva norma imala model bosanskohercegovačke jezične politike iz 70-ih godina 20. st. Ako bi to bio put nametanja državne jezične politike, političke norme, takvo bi načelo vodilo novim rascjepima i nezadovoljstvu govornika.

Neki pak smatraju da bi bilo poželjno stvoriti *bosanskohercegovački hrvatski jezični standard*.

Tijekom Domovinskoga rata i neposredno nakon njegova okončanja istovjetnost hrvatskoga jezičnoga standarda u Hrvatskoj i u BiH nije se dovodila u pitanje. „Postoji dakle samo jedan hrvatski jezik i ne može biti jedan za Hrvate u Republici Hrvatskoj i drugi za Hrvate u Bosni i Hercegovini... bezuvjetno su neprihvatljive i eventualne tendencije da se ostvari nekakav autonomni bosanskohercegovački hrvatski standardni jezik.”¹¹

⁹ Zrinka JELASKA, „Hrvatski jezik u višejezičnosti Bosne i Hercegovine“, *Ustavno-pravni položaj Hrvata u Bosni i Hercegovini. Pravni status, jezik, mediji, obrazovanje, kultura. Zbornik radova sa znanstvenoga skupa Neum, 27. i 28. listopada 2005.*, Neum, 2006, str. 206.

¹⁰ „Moguće rješenje bi bila široka zajednička norma, ali iz političkih razloga to nije aktualno u sadašnjoj situaciji.“, Svein MØNNESLAND, „Od zajedničkog standarda do trostandardne situacije“, *Jezičnik u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo – Oslo, 2005., str. 518.

¹¹ Dalibor BROZOVIĆ, „Odnos hrvatskoga i bosanskoga odnosno bošnjačkoga jezika“, *Jezičnik*, Zagreb, god. XLVII., 1995., br. 1., str. 15.

Mnogo je zagovornika jedinstvenoga hrvatskog jezika, a neki od njih upozoravaju na „dodatne jezične osobine“: „...ni hrvatski jezik bosanskohercegovačkih Hrvata ne može biti nešto drugo nego što je jezik ostalih pripadnika hrvatskoga naroda, ne može se zbog ovog ili onog razloga ili radi ovog ili onog cilja odricati pojedinih svojih značajki. Naravno, posebni životni uvjeti mogu proizvesti neke dodatne jezične osobine, primjerice veći broj orijentalizama i njihovu veću učestalost, ili neke folklorne jezične odraze, sve u usporedbi s jezikom Hrvata u Hrvatskoj, ali ne može biti ni govora ni o kakvim reduciranjima u hrvatskome karakteru samoga jezika.“¹²

Za razumijevanje jezične situacije s obzirom na hrvatski jezik i njegovu budućnost u BiH treba uzeti u obzir i razgraničenje pojmova jezičnoga standarda i organskih idioma te jezičnoga područja i jezične zajednice. Hrvatski jezik u Hrvatskoj i u BiH živi u različitim okolnostima. Razlike, sličnosti i istovjetnost hrvatskoga jezika u Hrvatskoj i hrvatskoga jezika u BiH često se analiziraju na osnovi usporedbi kolokvijalnih, regionalnih idioma. Nije nikakva novina da se kolokvijalni idiom administrativnom granicom odijeljenih govornika ne razlikuje bitno ili se uopće ne razlikuje, dok se u istoj državi, županiji pojavljuju izrazite govorne, regionalne posebnosti istoga jezika.

O jezičnim značajkama hrvatskoga bosanskohercegovačkih Hrvata koje bi trebalo uzeti u obzir kada je jezični standard u pitanju Stjepan Babić kaže: „...ne smijemo zanemariti bosanskohercegovačku sastavnicu i da bi književno-jezično jedinstvo bilo što bolje osigurano, Hrvati iz BiH trebaju upozoravati normativce i pisce normativnih priručnika na svoje posebnosti, ako ih ima, da bi one ušle u općehrvatsku jezičnu normu, a ne da bi se upotrebljavale samo u jednome dijelu jer inače prijeti opasnost od pukotine pa i rascjepa.“¹³

Te posebnosti postoje i hrvatski jezik u BiH ima „pravo na jezične specifičnosti“¹⁴. Njih ne treba odbacivati u korist jezičnoga približavanja jednima i/ili udaljavanja od drugih, prisilne sličnosti, odnosno prisilnoga razlikovanja. One doprinose jezičnoj funkcionalnosti.

¹² Dalibor BROZOVIĆ, „Specifične gramatičke značajke hrvatskoga književnog jezika“, *Mostarski dani hrvatskoga jezika – zbornik radova*, Mostar, 1999., str. 10.

¹³ Stjepan BABIĆ, „Hrvatski književni jezik u Bosni i Hercegovini“, *Mostarski dani hrvatskoga jezika – zbornik radova*, Mostar, 1999., str. 25.

¹⁴ I. PRANJKOVIĆ, *n. dj.*, str. 47.

2. Anketa o hrvatskome jeziku u BiH

2.1. Metodologija, cilj i uzorak istraživanja

Za potrebe ovoga rada provedeno je istraživanje o položaju i zastupljenosti hrvatskoga jezika u javnome sporazumijevanju u Bosni i Hercegovini. Uzorak ispitanika činila su 102 studenta II. godine preddiplomskoga i II. godine diplomskoga studija hrvatskoga jezika na Filozofskome fakultetu u Mostaru i dislociranoga studija u Orašju.

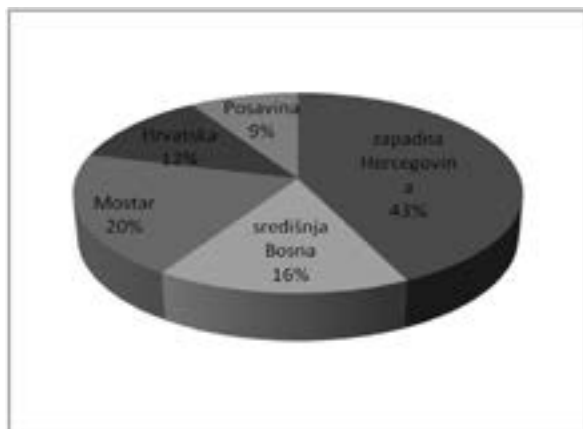
Ispitanici su anonimno odgovarali na deset pitanja od kojih je devet zatvorenoga tipa s ponuđenim odgovorima nabiranja i jedno pitanje otvorenoga tipa. Istraživanje je provedeno u razdoblju od prosinca 2013. do ožujka 2014. godine.

Željelo se istražiti kako ispitanici, studenti hrvatskoga jezika i književnosti, ocjenjuju stanje i zastupljenost hrvatskoga jezika u javnome sporazumijevanju u Bosni i Hercegovini.

Početna je pretpostavka da ispitanici iz različitih dijelova Bosne i Hercegovine i Hrvatske koji studiraju hrvatski jezik na Filozofskome fakultetu u Mostaru i dislociranome studiju u Orašju imaju negativna iskustva s obzirom na stanje i zastupljenost hrvatskoga jezika u javnome sporazumijevanju i općenito o stanju jezične kulture.

2.2. Rezultati

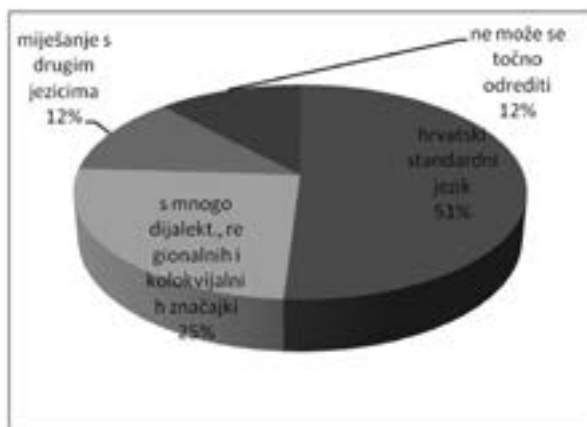
S obzirom na geografsko podrijetlo, 43 % ispitanika je iz zapadne Hercegovine, 20 % iz Mostara, iz središnje Bosne je 16 %, iz Hrvatske 12 % i iz Posavine 9 % ispitanika.

Grafikon 1: Geografsko podrijetlo ispitanika

Ocjenjujući jezik medija koje prate, 51 % ispitanika smatra da je u uporabi hrvatski standardni jezik, 25 % primjećuje da je riječ o hrvatskome jeziku koji ima mnogo dijalektalnih, regionalnih i kolokvijalnih značajki; da se u hrvatskome jeziku u medijima miješaju jezici koji su u uporabi u BiH zapaža 12 % ispitanika, a 2 % ne može točno odrediti značajke hrvatskoga jezika u medijima.

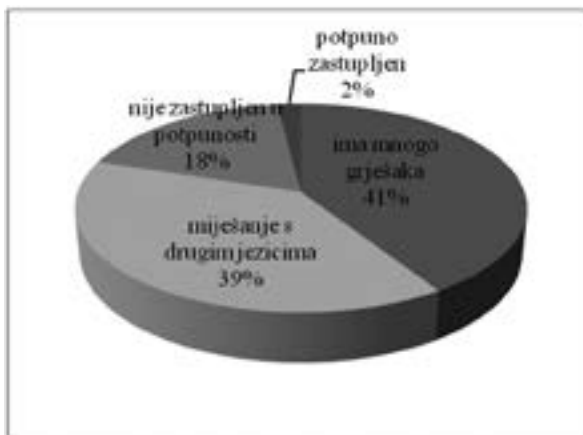
U ratnome i neposrednom poratnom jezičnom lutanju mediji su bili često jedini uzor jezične pravilnosti. Zbog posebna vremena i stanja u jeziku je bilo mnogo promašaja, nesigurnosti i nakaradnosti. U provedenu istraživanju polovica ispitanika primjećuje da je danas u medijima koje prate zastupljen standardni jezik, ali nije zanemariv ni broj onih koji prepoznaju različite grješke u jeziku tih medija. Najčešće su jezične dvojbe u tim tekstovima prepuštene novinarima, spikerima ili urednicima jer medijske kuće uglavnom ne angažiraju lektore.

Grafikon 2: Hrvatski jezik u medijima koje ispitanici prate

Kad je riječ o hrvatskome jeziku u službenoj i javnoj komunikaciji (različite javne ustanove, institucije), 41 % ispitanika uočava mnogo gramatičkih, leksičkih i pravopisnih odstupanja; da se miješa s drugim službenim jezicima smatra 39 % ispitanika, 18 % da nije zastupljen u potpunosti i 2 % da je potpuno zastupljen.

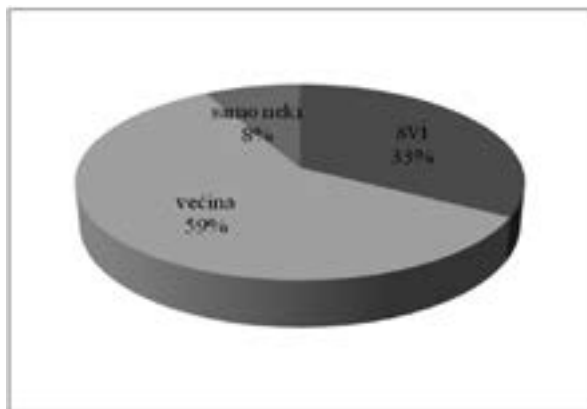
Najviše je ispitanika zapazilo da je u službenoj uporabi u hrvatskome jeziku mnogo grješaka, da se ne poštuje jezična norma.

Grafikon 3: Zastupljenost hrvatskoga jezika u službenoj uporabi

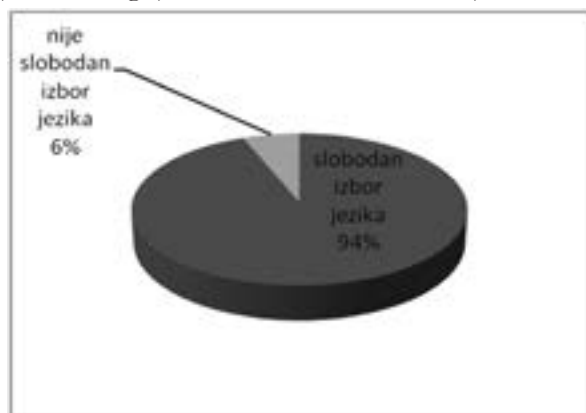
Na pitanje u kojoj je mjeri hrvatski standardni jezik zastupljen u njihovoj nastavi, 33 % ispitanika odgovorilo je da se svi nastavnici služe hrvatskim

standardnim jezikom, 59 % da se većina služi, a da se samo neki nastavnici služe, procjenjuje 8 % ispitanika. Zabrinjavajući je podatak da studenti procjenjuju da se tek trećina njihovih nastavnika na sveučilišnoj nastavi služi hrvatskim standardnim jezikom.

Grafikon 4: Hrvatski jezik na sveučilišnoj nastavi

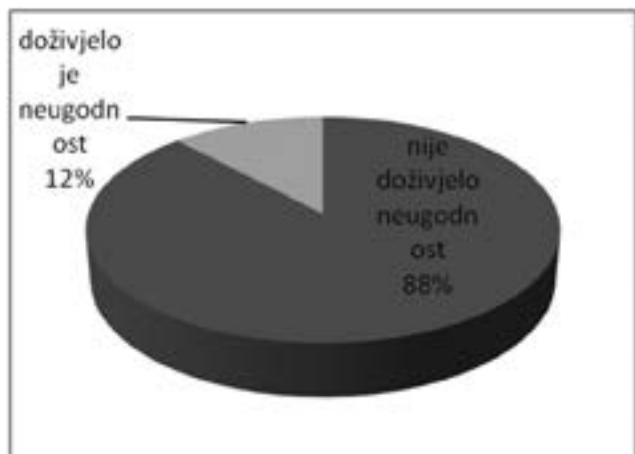
Od ukupna broja ispitanika 94 % odgovorilo je da je slobodan izbor jezika u sredini iz koje dolazi i gdje živi, a 6 % smatra da nije slobodan.

Grafikon 5: Sloboda izbora jezika

Od ukupna broja ispitanika 88 % nije nikada doživjelo neugodnost zato što govori hrvatskim jezikom, a 12 % je doživjelo. Pitanje nije ograničilo ispitanike samo na sredine, mjesta, gradove gdje žive i iz kojih dolaze. Onemogućavanje izbora jezika i njegove uporabe povrijeda je ljudskih prava.

Rezultati posljednjih dvaju pitanja ukazuju na visok stupanj slobode izbora te da je neznatan broj ispitanika doživio neugodnost zbog toga izbora.

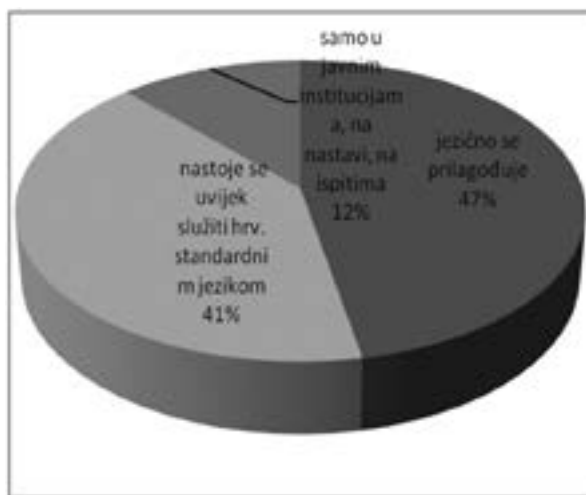

Grafikon 6: Doživljaj neugode zbog izbora hrvatskoga jezika

Na upit u kojoj se mjeri ispitanici služe hrvatskim standardnim jezikom u javnome komuniciranju, najbrojniji, 47 % ispitanika, prilagođuju se situaciji, sredini u kojoj se nađu, 41 % ispitanika nastoji se uvijek služiti hrvatskim standardnim jezikom, a 12 % služi se samo u javnim institucijama, na nastavi, na ispitu i sl. Jezične se prilagodbe događaju u različitim situacijama: zbog identifikacije sa sugovornicima određene društvene skupine, statusa u zajednici, radnoga mjesta i sl.

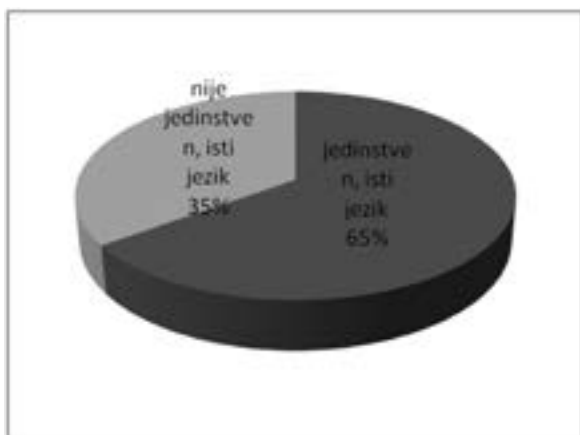
Ciljno opsežnije istraživanje trebalo bi pokazati zašto se brojni ispitanici jezično prilagođuju, posebice ako se ima u vidu da ispitanici dolaze iz sredina u kojima prevladava jedan jezik: je li riječ o kolokvijalnim jezičnim prilagodbama, promjeni standarda i sl.

Nije zanemariv ni broj onih ispitanika koji teže uvijek govoriti hrvatskim standardnim jezikom.

Grafikon 7: Uporaba hrvatskoga standardnog jezika u javnome sporazumijevanju

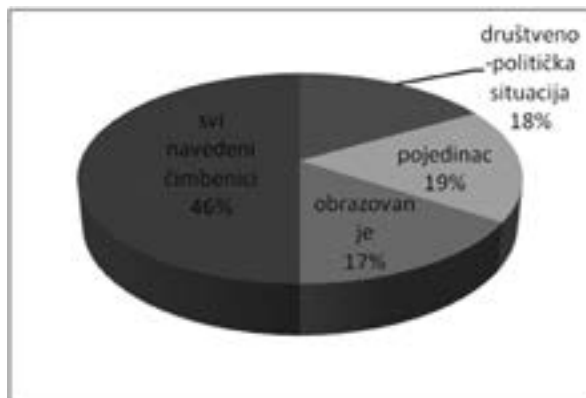
Da je hrvatski standardni jezik jedinstven, isti jezik neovisno o administrativnim granicama i državama, misli 65 % ispitanika, a da nije riječ o istome jeziku na svim prostorima gdje je u službenoj uporabi, smatra 35 % ispitanika. Detaljnije, ciljano istraživanje trebalo bi pokazati koje posebnosti smatraju razlikovnim, je li riječ o različitim standardima ili organskim idiomima.

Grafikon 8: Isti standard neovisno o administrativnim granicama

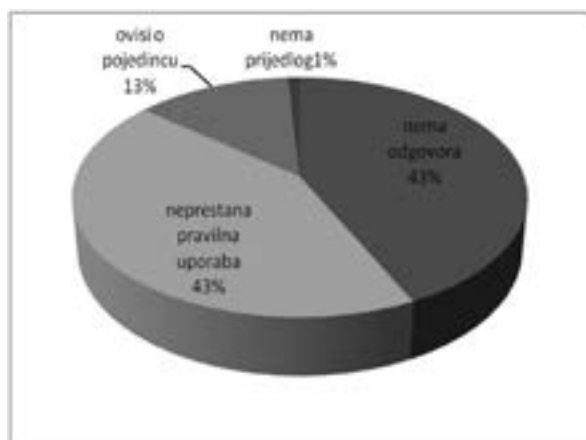
Kada je riječ o položaju, opstojnosti i budućnosti hrvatskoga jezika u BiH, 19 % ispitanika procjenjuje da to ovisi o pojedincu, 18 % ispitanika smatra

da ovisi o društveno-političkoj situaciji, 17 % bira obrazovanje kao najvažniji čimbenik za budućnost i položaj jezika, a 46 % ispitanika smatra da su važni svi navedeni čimbenici.

Grafikon 9: Položaj hrvatskoga jezika u budućnosti

Na posljednje anketno pitanje otvorenoga tipa kojim se traži određivanje aktivnosti kojima se može poboljšati položaj i stanje hrvatskoga jezika u javnoj uporabi, u različitim područjima javnoga sporazumijevanja, 43 % ispitanika nije ponudilo odgovor. Preostali ispitanici ponudili su odgovore koji se prema sadržaju mogu svrstati u nekoliko skupina. Tako 43 % ispitanika smatra da je važna neprestana pravilna uporaba hrvatskoga standardnog jezika, 13 % odgovornost upravlja pojedincu/govorniku koji treba pridavati više pozornosti svomu jezičnom obrazovanju, pisanu i usmenu izražavanju, učenju jezične norme, dok 1 % smatra da je pitanje zamršeno ili da nema ideju o poboljšanju.

Grafikon 10: Aktivnosti za poboljšanje položaja i stanja hrvatskoga jezika

Zaključak

Rezultati istraživanja o položaju, uporabi i zastupljenosti hrvatskoga jezika u Bosni i Hercegovini pokazuju da je u hrvatskome jeziku u službenoj uporabi mnogo normativnih odstupanja, da su u medijima brojne dijalektalne i regionalne značajke. Odgovornost je usmjerena na pojedinca/govornika o čijem znanju, učenju, odnosu prema jeziku ovisi i položaj i pravilna uporaba. Podatci o slobodnome izboru, slabijem utjecaju društveno-političke situacije, malobrojnim ispitanicima koji su doživjeli neugodnost u određenim sredinama/situacijama zbog izbora jezika kojim se služe ukazuju na važnu ulogu govornika u izboru, čuvanju, razvoju, položaju jezika, odnosno ukazuju na unutarnje čimbenike (iako nisu nebitni ni oni vanjski). Također, ispitanici su dva puta u ponuđenim odgovorima zabilježili miješanje jezika, što nije neobično s obzirom na stanje standarda na istraživanu prostoru. Detaljnija istraživanja o jezičnome prilagođavanju govornika pokazala bi je li ta pojava izazvana posebnostima spomenutoga prostora ili kakvim drugim razlozima, ali prevlast onih koji nisu doživjeli neugodnosti zbog izbora jezika upućuje na druge uzroke te pojave.

Pravilan odnos prema vlastitom jeziku i briga za jezik u višejezičnoj zajednici znače uvažavanje drugih jezika. Pri tome ne treba zanemariti, odbaciti

one značajke koje su srodne drugim jezicima, a dijelom su zajedničkoga nasljeđa spomenutoga prostora. Ljubav prema materinskom jeziku ne mjeri se ni razlikama ni istovjetnošću koje taj jezik ostvaruje prema drugim jezicima. Nužno je osnažiti jezik *iznutra*, poraditi na poboljšanju jezične kulture; poznavati njegovu povijest, pisanu baštinu, učiti normu; osvijestiti važnost pravilne javne uporabe jezika. To se može ostvariti nizom stručnih aktivnosti institucionalno organiziranih sukladno jezičnoj politici koja ne bi uvrijedila volju govornika. U tu svrhu, s obzirom na trenutačno stanje hrvatskoga jezika, ali i na stanje opće pismenosti na bh. prostoru, nameću se različite aktivnosti kao što su:

- profesionalno i stručno lektoriranje i sastavljanje teksta dokumenata, zakona, administrativnih obrazaca, natpisa, naziva, obavijesti
- dostupnost svih zakonskih dokumenata na svim službenim jezicima u BiH
- lektoriranje tekstova tekstovnih i elektroničkih medija, posebice kada je riječ o njihovu preuzimanju s različitih portala;
- organiziranje stručnih seminara, tematskih predavanja, tribina za nastavnike
- imati u vidu važnost jezika lektire koja je predviđena NPP-om
- organiziranje istraživačkoga rada i zajedničkih projekata o jeziku/jezicima u BiH.

Viša razina jezične kulture kao dijela opće kulture važna je za sve službene jezike, odnosno njihove govornike.